

Ruqiyyə Məmməd qızı Babasova

ADPU Şamaxı filialı

ruqiyye.babashova@bk.ru

Xülasə

Abbas Səhhət XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatının önəmli simalarından biri olub, öz poetik yaradıcılığı və maarifçi ideyaları ilə ölkənin intellektual həyatına əhəmiyyətli töhfələr vermişdir. Onun poeziyası, publisistikası və pedaqoji fəaliyyəti Azərbaycanın milli dəyərlərinin və dilinin qorunmasına, həmçinin təhsil və maarifin inkişafına yönəlmişdir.

Yaradıcılığında uşaq şeirlərinə də yer verən şair uşaq ədəbiyyatına dəyərli miras qoyub getmişdir. Uşaqların düşüncələrini, istəklərini, maraqlarını duyan şair öz sevgi, mərhəmət və məhəbbətini yazdığı şeirlərdə əks etdirmişdir. Uşaqlar üçün yazdığı təmsillər uşaq ədəbiyyatımızın incilərindəndir.

Açar sözlər: şair, maarifçi, ədəbiyyat, uşaq, şeir, təmsil.

Summary

Abbas Sahhat was one of the prominent figures in Azerbaijani literature in the early 20th century, contributing significantly to the country's intellectual life with his poetic creativity and educational ideas. His poetry, journalism, and pedagogical activities were devoted to preserving Azerbaijan's national values and language, as well as promoting education and enlightenment. He also left a valuable legacy in children's literature, expressing his love, compassion, and affection in his poems, which resonate with children's thoughts, desires, and interests. His works for children are considered gems of Azerbaijani children's literature.

Key words: poet, educator, literature, children, poem, representation.

Abbas Əliabbas oğlu Mehdizadə (Abbas Səhhət) 1874-cü ildə Şamaxıda ruhani ailəsində anadan olmuşdur. Gənclik illərində o, müxtəlif dilləri öyrənmiş və Tehrandə tibb üzrə təhsil almışdır. 1900-cü ildə Tehran Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir. 1901-ci ildə Şamaxıya qayıtmış və burada həkim kimi çalışmışdır. Bununla yanaşı, məktəblərdə Azərbaycan dilindən dərs vermiş və bu dövrdən etibarən yaradıcılığa başlamışdır.

Abbas Səhhət maarifçi ideyaları və milli dəyərləri öz poeziyasında və məqalələrində vurğulamışdır. Onun ilk məqalələri 1903-cü ildən "Şərqi-Rus" qəzetində çap olunmuş və onun yaradıcılığı sürətlə

genişlənmişdir. O, həmçinin "Yeni poeziya necə olmalıdır?", "Azadlığa mədhiyyə", "Oyanışın səsi" kimi əsərləri ilə ictimai-siyasi fikirləri təbliğ etmişdir.

Şair ədəbiyyatda həm realist, həm də romantik cərəyanın nümayəndəsi olaraq, poetik üslubda milli vətənpərvərlik və mədəni irs dəyərlərini əks etdirmişdir. Onun yazılarında "millilik" və "millət" anlayışları, "Ana dili və Vətən" məfhumu böyük rol oynayır.

Abbas Səhhət pedaqoji fəaliyyətində uşaqlarla işləməyə xüsusi önəm verirdi. O, uşaqlara öyüd-nəsihət vermək əvəzinə, onları tərbiyə etmək üçün mehriban və anlayışlı bir yanaşma tətbiq edirdi. Səhhətin uşaqlarla əlaqəli yazıları oxucunu düşündürür və estetik zövq verirdi.

Çox yatma, dur, a tənbel,
Yatsan olar iş əngəl.
Gün dağlara yayıldı,
Hər bir yatan ayıldı.
Yar-yoldaşın səhərlər
Tez məktəb gedərlər.
Sən çəştədən yatırsan,
Pal-paltarın atırsan,
Xeyrə şərin qan, oğlum,
Öz halına yan, oğlum.
Bir azca himmət eylə,
Bir azca qeyrət eylə.
Hər kim dilər şad olsun,
Getsin çalışqan olsun.

Uşaqlar üçün yazdığı əsərləri, onun pedaqoji fəaliyyəti ilə birləşərək, onu uşaq ədəbiyyatının ən nüfuzlu simalarından biri edir. 15 ilə qədər müəllimlik etmiş Səhhət yalnız məktəbdə, pedaqoji fəaliyyətində deyil, ədəbi yaradıcılığında da bir müəllim olmuşdur. Səhhətin uşaqlar üçün yazdığı əsərlər uşaq ədəbiyyatına fərqli bir dəyər qatır.

Şair öz təmsilləri ilə də tərbiyəvi məsələlərə toxunmuş, nəsiətamiz fikirlərə diqqəti çəkmişdir.

“Qarışqa və milçək”, “Ayı və arılar”, “Tülkü və meymun”, “Tülkü və qurd”, “Arı və şir”, “Sərçə və qırğı”, “Ogün və külək”, Ulaq və aslan” adlı təmsilləri olduqca maraqlı və düşündürücü məzmunla malik olub uşaqlar tərəfindən maraqla qarşılanır. İbtidai siniflərin dərsliklərində verilən “Ayı və şir” təmsilini uşaqlar böyük sevgi və maraqla oxuyur və yadda saxlayırlar.

Əlbir olub bir ayı bir şir ilə,
Ovladılar dovşanı tədbir ilə.
Olmadılar razı onu bölməyə,
Çıxdı iş axır ölüb-öldürməyə.
Çeynədilər, dişlədilər, diddilər.
Bir-birini al qana qər qətdilər.
Özlərini taqətdən saldılar,
Hər biri bir səmtə düşüb qaldılar.
Tülkü uzaqdan görüb bu haləti,
Bildirdi ki, yox heç birinin taqəti.
Gəldi görüntü ovu, etdi fərar,
Həsrət ilə baxdı dalınca bular.

Əsərləri ilə Səhhət, uşaq ədəbiyyatında mühüm bir səhifə yazmış, onu Sabir, Mirzə Cəlil, Şaiq və Süleyman Sani kimi qələm yoldaşları ilə birlikdə daha yüksək pilləyə çatdırmışdır. Ayrıca, rus və Qərbi Avropa ədəbiyyatının nümunələrinin tərcümə və yayılmasında da böyük rol oynamışdır. O, tərcüməçilik sahəsində də fəal olmuş. Lermontov, Puşkin, Krilov, Viktor Hüqo kimi şair və yazıçıların əsərlərini Azərbaycan dilinə çevirmişdir. Onun tərcümələri əsasən “məğrib günəşləri” adlı iki kitabda, “İki qıraət”, “Yeni məktəb”, “İkinci il”, “Gülzar” kimi dərsliklərdə, “Dəbistan”, “Məktəb” jurnallarında çap olunmuşdur.

Özünün təbiət sevgisi və təbiətə olan həssaslığı, onun ədəbi yaradıcılığının ən vacib xüsusiyyətlərindən

biridir. Səhhətin təbiət təsvirləri, Azərbaycanın təbii gözəlliklərini və təbiətinin incə xüsusiyyətlərini ifadə etməkdə möhtəşəmdir. Onun bədii təsvir istedadı peyzajları və təbiəti əks etdirən lirik ifadələri ilə daha da güclü bir şəkildə özünü göstərir. Bu ifadələrə uşaqlar üçün yazdığı şeirlərində də rast gəlmək olar.

O gün ki, fəslə-yaz olar,
Gecə, gündüz taraz olar.
Havanın artar istisi,
Daha soyuqluq az olar.
Ərir dağın, çölün qarı,
Axır dərələrə sarı.
Gurultu ilə sel gələr,
Salar sədaya çayları.
Qaranquş ol zaman gələr,
Yenə tikər yuvasını,
Qonar yaşıl ağaclara,
Oxur gözəl havasını.

Abbas Səhhətin 1912-ci ildə şeirlərindən ibarət "Sınıq saz" və Avropa şairlərindən tərcümə etdiyi "Qərb günəşi" adlı şeirlər toplusu nəşr olunmuşdur. O, həmçinin "Əhmədin şücaəti" adlı poema və 1916-cı ildə "Şair, muza və şəhərli" adında romantik poeması ilə məşhur olmuşdur.

1918-ci ildə Gəncədə vəfat etdikdən sonra, Səhhətin mirası Azərbaycan ədəbiyyatının və mədəniyyətinin önəmli hissəsi olaraq qalır. Onun yaradıcılığı xalq, vətən və azadlıq yolunda yorulmaz çalışmaq arzusu, enerjisi və həvəsi deməkdir.

Şairin istedadı, sənətə pərəstişi və elmi maraqları onu Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yeri olan görkəmli nümayəndəsi etmişdir. Onun əməyi və ideyaları hələ də ölkənin təhsil və ədəbiyyat sahəsində dəyərli mənbədir. Abbas Səhhətin Azərbaycan dilində ədəbiyyatın inkişafında və maarifçiliyin yayılmasında əhəmiyyətli rolu olmuşdur.

Abbas Səhhət həm də publisistik məqalələr də yazmışdır. O, öz əsərlərində maarifçilik ideyalarını təbliğ etmiş, cəmiyyətdə yenilikçi fikirlərin yayılmasına xidmət etmişdir.

Həqiqətən də, Abbas Səhhətin fikir və görüşləri Azərbaycanın mədəni, ictimai və siyasi tarixinə daxil olmuş vacib bir elementdir. XX əsrin əvvəllərində şair, öz dövrünün müasirlik tələbləri ilə uyğun şəkildə fikir ayrılıqlarını irəli sürməsi və milli mənsəbiyyətin qorunması, inkişaf etdirilməsi üçün mübarizə aparması fəaliyyəti ilə diqqət çəkmişdir.

Səhhətin dünyagörüşü, milli mədəniyyətimizin və kimliyimizin inkişafında mühüm bir rol oynamışdır. Onun fəlsəfi baxışları, Azərbaycanın tarixi, dini, mədəni və ictimai fəaliyyətləri ilə birləşdirilmişdir. O, milli mədəniyyətimizin zənginliklərini və dəyərlərini qoruyub, onların mövcudluğunu əks etdirən qüvvələrə qarşı mübarizə aparmışdır.

Sosial-siyasi və etik baxışları isə cəmiyyətin ədalət və insanlığa hörmət prinsiplərinə sadıq qalması təmin etmişdir. Onun ictimai fəaliyyəti, ədalət, barış və insan haqları kimi mühüm məsələlərə olan maraqlarını vurğulamış və bütün bunlar üçün çalışmışdır.

Əsasən estetik görüşləri ilə də, Səhhətin milli mədəniyyətə, incəsənətə və ədəbiyyatımıza olan sevgisi və bağlılığı əks olunur. Onun ədəbi yaradıcılığı, milli ruhun ifadəsi kimi dəyərləndirilir. Bu baxımdan, Abbas Səhhətinin dünyagörüşü, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan milli sosial fikrinin inkişafında əsas rol oynamış və onun yüksəlməsinə, tərəqqi etməsinə xidmət göstərmişdir.

Xalqımızın mütəfəkkir oğlu Abbas Səhhətin dünyagörüşü XX əsrin əvvəllərində milli sosial fikrimizin inkişafında mühüm yer tutur, bir çox cəhətdən onun daha da yüksəlməsinə, tərəqqi etməsinə xidmət göstərir. Bütövlükdə onun dünyagörüşü, fəlsəfi baxışları, sosial-siyasi, etik və estetik görüşləri həmin dövrdə sosial şüurumuzun yeni nailiyyəti kimi dəyərləndirilməyə layiqdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Xalqın həbib və təbib – Abbas Səhhət. Tərtibçilər: Ruhiyyə Məmmədli, Sevil Əhmədova. Bakı: 2019, s. 2-5.
2. <https://modern.az/edebiyat/65614/abbas-sehhetin-veten-ve-millet-sevgisinin-sirri/>

3. Abbas Səhhət - Seçilmiş əsərləri. Tərtibçi Kamal Talıbzadə. Bakı: “Lider nəşriyyat” 2005, səh. 156-181.

4. Abbas Səhhət. Biblioqrafiya. Tərtibçilər: Nazilə Tahirova, Leyla Qafarova, Tünzalə Əzizova. Bakı: 2017, s.5-17.